

REFLECȚII PRIVIND MANAGEMENTUL PROCESULUI DE CREARE A VALORII INTELLECTUALE ÎN CONDIȚIILE APLICĂRII ACORDULUI DE ASOCIERE DINTRE UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI REPUBLICA MOLDOVA

PROF. UNIV., DR. HAB. SIMION CERTAN,
UNIVERSITATEA AGRARĂ DE STAT DIN MOLDOVA

DR. ION CERTAN,
INSTITUTUL DE RELAȚII INTERNAȚIONALE DIN MOLDOVA

CREATIVITATEA ESTE INFLUENȚATĂ DE UN NUMĂR IMPUNĂTOR DE FACTORI, PRINTRE CARE SE EVIDENȚIAZĂ MANAGEMENTUL. ÎN CONDIȚIILE NOASTRE, MANAGEMENTUL PROCESULUI DE CREARE A VALORII INTELLECTUALE ESTE INFLUENȚAT DE ACORDUL DE ASOCIERE DINTRE UNIUNEA EUROPEANĂ ȘI REPUBLICA MOLDOVA, CEEA CE DETERMINĂ ACTUALITATEA PREZENTULUI STUDIU.

1. Etimologia și semnificația noțiunilor

În abordarea subiectului anunțat am pornit de la etimologia și semnificația noțiunilor: intelect, competență, performanță, creativitate, management etc. În literatura contemporană se atestă o multitudine de abordări ale noțiunilor enumerate, ceea ce impune indicarea etimologică și semnificativă a noțiunilor de bază, utilizate în acest studiu.

Funcționalitatea noului sistem economic al republicii noastre, frecvent marcat de dinamism, deseori de incertitudine și risc, uneori chiar de ostilitate, depinde, în mod hotărâtor, atât de *intelectul* oamenilor care se manifestă prin „capacitatea de a gândi, de a cunoaște, de a avea o activitate rațională...” [2, 497], cât și de *competența și performanța* lor.

Competența reprezintă „capacitatea de a se pronunța asupra unui lucru, pe baza cunoașterii depline a problemei, capacitate de a decide” [15, 273]. Competența redă potențialul fundamental al oricărui individ și indică modalitățile de gândire și de comportament ale persoanei atunci când ea se confruntă cu o situație și/sau sarcină.

Performanța este prezentată ca rezultat al acțiunii, net superior rezultatelor cunoscute. Daniela Tatiانا Corodeanu [4, 191] menționează că performanța poate fi caracterizată prin: autonomie, utilitate, remanență și socialitate.

La modul general, managementul reprezintă ansamblul de activități orientate spre schimbarea poziției oricărui sistem, cu scopul de a obține rezultatul dorit.

În cazul nostru, în calitate de sistem avem procesul de creare a valorii intelectuale. Pornind de la cele relatate mai sus, considerăm că **managementul procesului de creare a valorii intelectuale reprezintă activitatea de planificare, organizare, antrenare, coordonare și control, întreprinsă de una sau mai multe persoane în vederea realizării**

activităților altor persoane și a folosirii eficiente și eficiente a resurselor disponibile în scopul atingerii obiectivelor dorite.

Din păcate, spațiul limitat al publicației nu ne permite să abordăm aici toate aspectele managementului procesului de creare a valorii intelectuale. Ne vom limita la metodele care reprezintă ansamblul de procedee, operațiuni practice folosite pentru transformarea realității în scopul soluționării sarcinilor concrete și obținerii rezultatelor scontate în crearea valorii intelectuale.

Creatorul valorii intelectuale este omul care, potrivit lui Aristotel, nu este numai un animal politic, dar și unul economic. Incontestabil, în abordarea managementului procesului de creare a valorii intelectuale trebuie să pornim de la două premise:

- este un domeniu al managementului general și, ca urmare, elementele de bază ale acestuia, inclusiv fundamentele teoretice, se regăsesc în managementul procesului de creare a valorii intelectuale;
- are o specificitate în raport cu managementul clasic, care vine din natura și conținutul formării și dezvoltării valorii intelectuale.

Valoarea intelectuală, inclusiv competența, performanța, creativitatea omului poate fi obținută atât pe cale naturală, fiind înăscută, cât și dobândită prin instruire și educație.

Instruirii și educației le revine rolul dominant în dezvoltarea gândirii creative, care permite elaborarea ideilor noi și neobișnuite. Evident, cei ce ținesc competența, performanța și creativitatea trebuie să învețe pentru a afla lucruri pe care nu le-au știut și a căror cunoaștere îi poate ajuta să facă față problemelor zilei, cât și celor viitoare, asigurându-le o eficiență sporită atât în prezent, cât și în perspectiva activității inovaționale.

2. Formarea și dezvoltarea potențialului intelectual

În Republica Moldova, numărul celor care învață are o tendință clară de a se micșora – de la 709.4 mii în anul de studii 2004/2005 (fig. 1) la 498 de mii în 2013/2014 sau cu circa 30 la sută. În anul de studii 2004/2005, numărul total de elevi s-a micșorat de la 546.6 mii la 353.2 mii în 2013/2014 sau cu 35.4 la sută. Cel mai drastic, de la 60.6 mii de persoane în 2004 la 35.5 mii de persoane în 2013 sau cu 41.7 la sută s-a micșorat numărul copiilor cu studii gimnaziale.

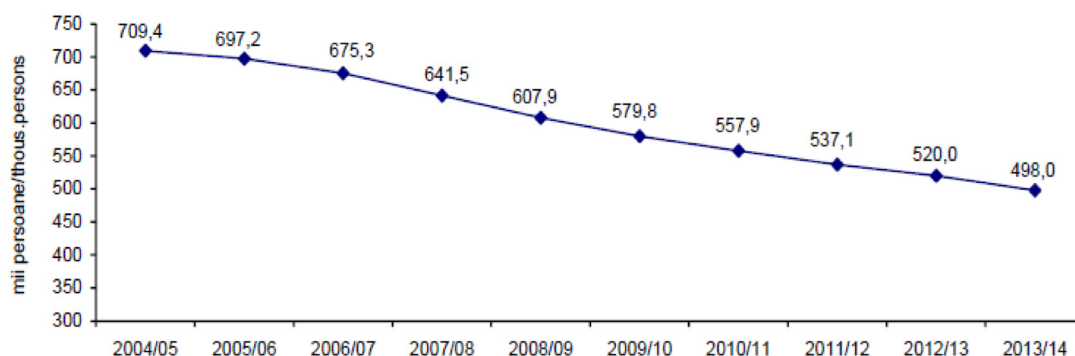

Fig. 1. Evoluția numărului de elevi și studenți

Sursa: Educația în Republica Moldova, Publicație statistică, 2013/2014

Incontestabil, declinul numărului de elevi a fost cauzat de situația demografică din republică, dar este influențat din ce în ce mai mult și de lipsa cadrelor didactice.

Totalul personalului didactic din școli s-a micșorat constant de la 53.9 mii în anul de studii 1990/1991

până la 42.3 mii în anul de studii 2000/2001, apoi la 37.4 mii în anul 2010/2011 și până la 32.1 mii în anul de studii 2013/2014 sau cu 39.4 la sută în perioada 1990-2014. Însă micșorarea totalului personalului didactic din școli n-a influențat negativ raportul numeric elev/învățător.

Rata medie a raportului numeric elev/învățător în învățământul primar (nivelul 1) din Republica Moldova variază între 15.3 în anul de studii 2010/2011 (tabelul 1) și 15.9 în anul de studii 2007/2008, în învățământul de treapta 1 (nivelul 2) – se reduce de la 11.1 în anul de studii 2007/2008

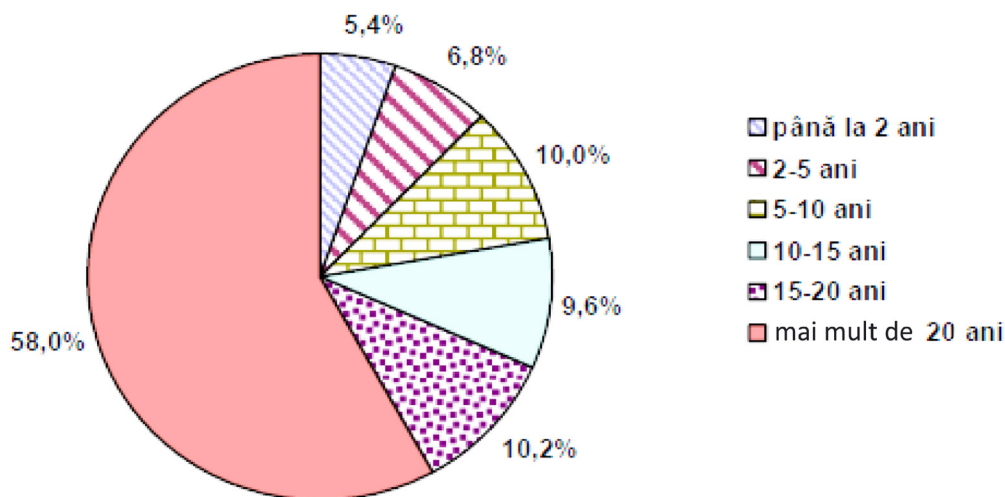
la 9.1 în anul de studii 2011/2012 și în învățământul de treapta 2 (nivelul 3) – se reduce de la 12.4 în anul de studii 2007/2008 la 11.2 în anul de studii 2011/2012. Prin comparație, vedem că sunt state în care situația este mai bună, sau invers – mai puțin satisfăcătoare.

Tabelul
Rata medie elev/învățător

An de studii	2007/2008			2008/2009			2009/2010			2010/2011			2011/2012		
	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
Austria	11.6	9.1	12.6	11.4	8.8	12.2	11.0	8,5	11.9	10.9	8.3	11.5	10.8	8.2	11.3
Finlanda	14.4	10.5	9.6	13.6	9.9	9.8	14.0	9.6	10.1	13.7	9.2	9.8	13.6	8.8	9.7
Franța	19.0	13.7	10.9	18.7	14.0	11.0	17.8	14.2	11.2	17.5	14.2	11.2	17.8	14.8	11.0
Germania	13.5	12.2	15.5	13.0	12.2	15.7	12.7	12.0	15.0	11.8	11.9	15.0	11.7	11.8	14.8
România	15.9	10.9	15.0	15.8	10.5	14.8	16.1	10.5	15.1	17.4	11.1	15.4	17.6	10.8	15.2
R. Moldova	15.9	11.1	12.4	15.7	10.8	12.3	15.4	10.1	11.8	15.3	9.3	11.5	15.8	9.1	11.2

Cert este că diminuarea numărului de cadre didactice ce activează în școlile de zi, gimnazii, licee este însoțită de un alt fenomen – majorarea vechimii în muncă a personalului didactic. Actualmente, cadrele didactice cu o vechime în activitate de 20 de ani și mai mult formează 58 la sută (fig. 2). Semnificativ este fap-

tul că ponderea cadrelor didactice tinere descrește continuu, numărul celor care au vechimea în muncă de până la 2 ani ajungând la 5.4%. Cadrele didactice cu vârsta de 60 de ani și mai mult alcătuiau în anul de studii 2013/2014 –14.9% din numărul total, inclusiv 15.1% în mediul urban și 14.8% în mediul rural.

Fig. 2. Ponderea cadrelor didactice în școlile de zi, gimnazii, licee, după vechimea în muncă, 2013/2014

Sursa: Educația în Republica Moldova, Publicație statistică, 2013/2014

Numărul studenților s-a majorat de la 77.312 în anul de studii 1999/2000, până la 114.552 în anul de studii 2004/2005 sau cu circa 48 la sută. Numărul total al

studenților s-a micșorat până la 109.892 în 2009/2010 (tabelul 2) sau cu 4.1% și la 97.287 în 2013/2014 sau cu 11.5 la sută în raport cu anul de studii 2009/2010.

Tabelul 2
Evoluția numărului de studenți, mii

Anul de studii	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
Numărul studenților în instituțiile universitare					
Înmatriculați	27075	27895	28258	28130	26450
Total studenți	109892	107813	103950	102458	97287
Absolvenți	26611	28408	27788	27630	24848
Inclusiv cu frecvență la zi					
Înmatriculați	24364	22831	22999	22859	20991
Total studenți	78231	77742	73840	70253	64352
Absolvenți	15264	9672	20846	21201	19615
Numărul studenților la ciclul I, studii de licență					
Înmatriculați	20533	20400	20089	19679	18441
Total studenți	93404	90702	85345	82819	78049
Absolvenți	18164	21989	21948	20132	17744
Numărul studenților la ciclul II, studii de masterat					
Înmatriculați	5832	6745	7421	7701	7255
Total studenți	10973	12855	14438	15455	15098
Absolvenți	-	4536	5100	5904	6338

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova, Ed. Statistica, Chișinău

În timp ce ponderea numărului de studenți înmatriculați cu frecvență la zi se reduce de la 71.2% în anul de studii 2009/2010 la 66.1% în anul de studii 2013/2014, ponderea absolvenților care au urmat studiile cu frecvență la zi a crescut respectiv de la 57.4% la 78.9 la sută. Numărul studenților care urmează studiile la ciclul I (studii de licență) în anii indicați în tabelul 1 s-a redus cu 15.355, iar al celor înmatriculați la ciclul II (studii de masterat) a sporit cu 4.125. Dacă raportul studenților la ciclul I și ciclul II în anul de studii 2009/2010 a fost 8.5:1, apoi în 2013/2014 el a constituit 5.17:1, însă nici ultimul raport nu corespunde recomandărilor „Proiectului Bologna”.

Incontestabil, situația care s-a creat în învățământul universitar a fost cauzată de situația demografică din republică, dar și de situația cadrelor didactice.

Potențialul didactico-științific în instituțiile de învățământ superior s-a majorat de la 5.286 în anul de studii 2000/2001 (tabelul 3) la 6.493 în anul de studii 2010/2011 sau cu 22.8%, apoi s-a redus până la 5.741 în anul de studii 2013/2014 sau cu circa 11.6 la sută.

În anii indicați în tabelul 2, ponderea doctorilor în științe și a doctorilor habilitați se menține la nivel de 41-46 la sută. Raportul doctorilor habilitați și al doctorilor în anul de studii 2000/2001 era de 1 la 5.73, în 2009/2010 – 1 la 5.56 și în 2013/2014 – 1 la 5.61, adică se menține la același nivel. Dacă în anul de studii 2000/2001 numărul profesorilor care activau în instituțiile de învățământ superior era cu 52 de persoane mai mare decât numărul doctorilor habilitați, apoi în anii următori situația se inversează.

Tabelul 3
Evoluția potențialului didactico-științific în instituțiile de învățământ superior

Anul de studii	2000/ 2001	2005/ 2006	2009/ 2010	2010/ 2011	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/ 2014
Personalul didactico-științific în instituțiile universitare	5286	6221	6413	6493	6147	6003	5741
Inclusiv: - doctori habilitați	346	359	444	448	426	417	423
- doctori în științe	1984	2301	2469	2523	2369	2333	2372
Dintre care: - profesori	398	348	430	425	383	409	407
- conferențieri	1603	1690	1940	1935	1767	1811	1902

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova, Ed. Statistica, Chișinău

Absolvenții ciclului de masterat care doresc să-și dezvolte competențe și performanțe pot urma al treilea ciclu – de doctorat, care are durată de 3-4 ani și se organizează prin învățământ la zi sau învățământ cu frecvență redusă.

Numărul doctoranzilor a crescut de la 1.248 în 2000 la 1.685 în anul 2006 (tabelul 4) sau cu circa o treime. Apoi a urmat un declin, indicele constituind

în anul 2013 puțin peste 91 la sută de la nivelul anului 2005. În anii de referință, numărul doctoranzilor care-și urmau studiile în instituțiile de învățământ superior îl domină clar pe cel din instituțiile de cercetare științifică. Ponderea absolvenților doctoratului se reduce de la 20.9% în 2000 la 18.7% în anul 2005, apoi crește la 27.2% în 2010 și din nou se reduce la 22.9%, rămânând mult prea mică.

Tabelul 4
Evoluția numărului de doctoranzi și postdoctoranzi

Anul de studii	2000	2005	2010	2011	2012	2013
Numărul total al doctoranzilor	1248	1667	1550	1556	1485	1522
Din care: - instituții de cercetări științifice		359	359	389	388	390
- instituții de învățământ superior		1308	1191	1167	1097	1132
Absolvenți ai doctoratului	261	311	422	318	380	349
Din care: - instituții de cercetări științifice		83	104	72	78	92
- instituții de învățământ superior		228	316	246	302	257
Din cei promovați au susținut teza	22	9	14	10	24	13
Din care: - instituții de cercetări științifice		4	3	2	3	4
- instituții de învățământ superior		24	11	8	21	9
Numărul postdoctoranzilor	20	28	51	40	39	35
Din care: - instituții de cercetări științifice	5	4	23	13	14	13
- instituții de învățământ superior	15	24	28	27	25	22
Absolvenți ai postdoctoratului	4	4	25	30	17	19
inclusiv - instituții de cercetări științifice	1	1	12	17	6	7
din care au susținut teza	-	-	-	-	1	1
- instituții de învățământ superior	3	3	13	13	11	12
din care au susținut teza	-	1	3	1	-	5

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova, Ed. Statistica, Chișinău

Doar 8.4% din absolvenții doctoratului au susținut teza în anul 2000, indice care s-a diminuat până la 3.3% în 2010 și 3.7% în 2013.

Numărul postdoctoranzilor se reduce de la 20 în anul 2000 la 28 în 2005 și la 51 în anul 2010, apoi se

diminuează constant, ajungând la 35 în anul 2013. Domină numeric cei care urmează postdoctoratul în instituțiile de învățământ superior. În ultimii patru ani, din cei 91 de absolvenți ai postdoctoratului, ceea ce alcătuiește 55% din numărul celor ce urmau

postdoctoratul, au susținut teza 11 persoane sau 12% din numărul de absolvenți ai postdoctoratului. În instituțiile de cercetare științifică, din cei 42 de absolvenți au susținut teza doar 2 persoane sau 4.8%, iar din cei 49 absolvenți ai postdoctoratului din instituțiile de învățământ superior au susținut teza 9 persoane, ceea ce constituie aproximativ 18.4 la sută.

3. Modalități de îmbunătățire a formării și dezvoltării potențialului intelectual

Astăzi, în condițiile economiei concurențiale, oamenii se întreabă „Ce-i de făcut?“, dar din ce în ce mai mult doresc să știe „Cum să facă?“.

Pentru a obține faimosul „mai bine“ în procesul de formare și dezvoltare a valorilor intelectuale, este oportun să medităm asupra aplicării metodelor manageriale.

În scopul corelării drepturilor și responsabilităților pe întreaga scară ierarhică a puterii, se aplică *impunerea directă, altfel zis, metodele administrative care poartă caracter imperativ și reprezintă un sistem de acțiuni și mijloace cu influență organizațională și dispozitivă, bazate pe subordonare, responsabilitate, autoritate, disciplină, pentru a obține rezultatul dorit.*

Din totalitatea pârghiilor și instrumentelor ce asigură impunerea directă fac parte: directive, hotărâri, ordine, dispoziții, indicații verbale, decizii, ședințe operative etc. Evident, toate trebuie să fie fundamentate științific.

Un rol important în managementul formării și dezvoltării valorii intelectuale le revine **metodelor cu acțiune organizațională**, care reprezintă *totalitatea procedurilor și activităților ce influențează relațiile și legăturile organizatorice ale sistemului de management.*

Metodele cu acțiune organizațională sunt orientate spre crearea și raționalizarea sistemelor organizaționale, reglementarea activității acestora, reglementarea competențelor managerilor și specialiștilor, normarea activității acestor sisteme, elaborarea instrucțiunilor și recomandărilor pentru funcționarea lor.

Dintre metodele cu acțiune organizațională se evidențiază **normarea organizațională**, care reprezintă *totalitatea pârghiilor și instrumentelor de influență asupra funcționării sistemului de management prin intermediul normativelor din care fac parte:*

a) normativele de timp, cum sunt, spre exemplu, normele de timp ale cadrelor didactice pentru a asi-

gura managementul lucrului individual al elevilor sau studenților;

b) normativele de personal, cum ar fi necesarul de personal pentru o activitate;

c) normativele de resurse, cum sunt normele de spațiu pentru un elev;

d) normativele corelative, care permit, spre exemplu, corelarea numărului de elevi sau studenți subordonați unui profesor;

e) alte norme.

Punctul de plecare pentru obținerea calificativului „mai bine“ în procesul de formare și dezvoltare a valorilor intelectuale prin învățare este ajustarea sistemului de instruire la cerințele Acordului de Asociere dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova care, în Articolul 122, consemnează „părțile vor ... încuraja cooperarea și transparența la toate nivelurile educației și instruirii, cu accent special pe învățământul superior“, iar în Articolul 123 - „Cooperarea se va axa, printre altele, pe următoarele domenii:

(a) promovarea învățării pe durata vieții, care constituie cheia spre creșterea profesională, angajarea în câmpul muncii și oferă cetățenilor posibilitatea de a participa activ la viața societății;

(b) modernizarea sistemelor de educație și instruire, sporind calitatea, relevanța și accesul;

(c) promovarea convergenței în învățământul superior, având ca reper Procesul de la Bologna și agenda UE de modernizare a învățământului superior;

(d) consolidarea cooperării academice internaționale, participării în programele de cooperare ale UE, sporirea mobilității studenților și cadrelor didactice;

(e) crearea unui cadru național de calificare pentru a îmbunătăți transparența și recunoașterea calificărilor și competențelor;

(f) promovarea scopurilor stabilite în Procesul de la Copenhaga privind cooperarea europeană în învățământul și instruirea profesional-tehnică.

În scopul sporirii calității și asigurării relevanței sistemului de educație și instruire, se cere o modernizare a planurilor, curriculumului și programelor, axându-le pe economia dominată de afacerile mici și mijlocii și reorientându-le de la reproducerea materialului expus în manuale – la dezvoltarea creației, aplicând metodele administrative.

Dintre metodele aplicate în managementul formării și dezvoltării valorilor intelectuale, au devenit

prioritare *metodele economice care reprezintă modalitățile de acțiune asupra oamenilor, în baza relațiilor și intereselor economice ale acestora.*

Unul dintre exponenții intereselor economice a celor antrenați în procesul de formare și dezvoltare a valorilor intelectuale este asigurarea resursei financiare.

Cheltuielile din bugetul public național pentru învățământ au sporit de la 719 mil lei în 2000 (tabelul 5) la 7.069 mil lei în anul 2013 sau de 9.8 ori. Ponderele acestor cheltuieli în Produsul Intern Brut crește de la 6% în 2000 – la 9.1% în 2010, apoi se micșorează până la 7.1% în anul 2013. Însă, baza materială a sistemului de instruire la toate nivelurile din republică lasă de dorit.

Tabelul 3
Evoluția cheltuielilor din bugetul public național pentru învățământ și câștigul salarial nominal mediu lunar al unui salariat în învățământ

Anul	2000	2005	2010	2011	2012	2013
Cheltuieli din bugetul public național, total, mil lei	4269	13949	29326	32101	35373	38651
Din care pentru învățământ	719	2697	6574	6869	7397	7069
% față de suma totală a cheltuielilor	16.8	19.3	22.4	21.4	20.9	18.3
% față de produsul intern brut	6	7.2	9.1	8.3	8.4	7.1
Minimul de existență pentru populația aptă de muncă, lei	469	809	1453	1583	1586	1710
Câștigul salarial nominal mediu lunar al unui salariat, lei	408	1319	2972	3042	3386	3765
Inclusiv al unui salariat în învățământ, lei	248	882	2361	2756	2997	3008
% față de minimul de existență	52.9	109.0	162.5	171.4	188.9	175.9
% față de câștigul salarial nominal mediu lunar al unui salariat	60.8	66.8	79.4	84.3	88.5	79.9
Rata inflației, %	31.2	11.8	8.1	7.8	4.1	5.3

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova, Ed. Statistica, Chișinău

În condițiile economiei concurențiale bazate pe relațiile de piață, se evidențiază *motivarea economică prin stimularea materială.* Astăzi a sporit considerabil rolul salariului și al stimulentei economice ca mecanisme de încurajare și excludere a formalismului în general și, evident, în formarea și dezvoltarea valorilor intelectuale.

Câștigul salarial nominal mediu lunar al unui salariat în învățământ a sporit constant de la 248 lei în 2000 (tabelul 3) la 3008 lei în anul 2013 sau de 12.1 ori. Raportul acestuia la minimul de existență pentru populația aptă de muncă a evoluat de la 52.9% în 2000 la 175.9% în anul 2013, însă rămâne inferior câștigului salarial nominal mediu lunar al unui salariat din economia națională, constituind 60.8% în 2000 și 79.9% în anul 2013. Câștigul salarial nominal mediu lunar al unui salariat atât în economie, cât și în învățământ se cere a fi raportat și la rata inflației care, chiar dacă se reduce de la 31.2% în 2000 la 4-5% în prezent, rămâne impunătoare, în comparație cu țările dezvoltate.

Evident, câștigul salarial nominal mediu lunar al unui salariat în învățământ trebuie majorat. Însă este necesar să amintim că salariul nominal mediu lunar pentru unele categorii de salariați (spre exemplu, pentru judecători) a fost majorat, acest fapt provocând deficiențe majore. Considerăm oportun de a se reveni la elaborarea și aprobarea rețelei tarifare pentru toate categoriile de salariați, în funcție de aceleași criterii de evaluare a salariaților, stabilirea minimului mediu lunar pentru un salariat și, respectiv, orice modificare să se producă concomitent pentru toate categoriile de salariați.

În concluzie, menționăm că valoarea intelectuală, competența, performanța, creativitatea omului, chiar dacă sunt înăscute, pot fi dezvoltate prin instruire și educație.

Instruirii și educației le revine rolul dominant în dezvoltarea gândirii creative, care permite elaborarea ideilor noi și neobișnuite, ideilor care pot face față atât problemelor zilei cât și celor viitoare, pot asigura pentru economie o eficiență sporită.

Evident, sistemul național de instruire trebuie ameliorat esențial. În acest scop, considerăm că este oportun:

- a ajusta normele naționale privind formarea și dezvoltarea sistemului de instruire la cerințele politicilor europene;
- a aplica pârghii eficiente pentru a menține, cel puțin la același nivel, ponderea cheltuielilor destinate formării și dezvoltării profesionalismului și creativității;
- a majora câștigul salarial nominal mediu lunar al unui salariat în învățământ.

REFERINȚE

1. Acordul de Asociere dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova (versiunea parafată).
2. Anuarele statistice ale Republicii Moldova, Ed. Statistica, Chișinău (anii 2007-2013).
3. BELOUS, V. *Bazele performanței – ingineria performanței umane*. Iași, Editura Performantica, 1995.
4. CERTAN, Simion. *Modalități de integrare a procesului de studii, cercetărilor științifice și practicii în educarea antreprenorilor competenți și performanți*, CEP, USM, Chișinău, 2009.
5. CERTAN, Simion, CERTAN, Ion. *Integrarea economică în Uniunea Europeană, CEP*. Chișinău, 2013.
6. www.edu.md

REZUMAT

Reflecții privind managementul procesului de creare a valorii intelectuale în condițiile aplicării Acordului de Asociere dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova. Funcționalitatea noului sistem economic al Republicii Moldova, în baza relațiilor de piață și deschis către lume, frecvent marcată de dinamism, incertitudine și de multe ori de risc, uneori chiar ostilă, depinde, în mod esențial, de activitatea de inovare. Activitățile de inovare, potențialul de inovare și instruire vor fi cu siguranță influențate de Acordul de Asociere dintre UE și Moldova.

Articolul reflectă avantajele țării noastre în procesul de integrare în Uniunea Europeană, dezvoltarea afacerilor inovative, potențialul de instruire și a propus o serie de măsuri care ar contribui la realizarea obiectivelor Acordului cu privire la aceste aspecte particulare.

Cuvinte cheie: asociație, inovare, intelect, educație, management, performanță

ABSTRACT

Reflections on the Management of Intellectual Value Creation Process, applying the Association Agreement between the European Union and the Republic of Moldova.

The functionality of the new economic system of the Republic of Moldova, based on market relations and open to the world, frequently marked by dynamism, uncertainty and risk often, sometimes even hostile, depends, crucially, on innovation activity. Innovation activities, training innovation potential will definitely be influenced by the Association Agreement between the EU and Moldova.

The article reflects on the advantages of our country in the European Union integration process, innovative business development, training potential and proposed some measures that would contribute to the objectives of the Agreement on these particular aspects.

Keywords: Association, Innovation, Intellect, Education, Management, Performance

РЕФЕРАТ

Об управлении процессом создания интеллектуальной стоимости, применяя Соглашение об ассоциации между Европейским союзом и Республикой Молдова. Функциональность новой экономической системы Республики Молдова, основанной на рыночных отношениях и открытой для мира, динамичной, неопределенной и зачастую рискованной, иногда враждебной, зависит, по сути, от инновационной деятельности. На инновационную деятельность, инновационный потенциал обучения, конечно, будет воздействовать Соглашение об ассоциации между ЕС и РМ.

Статья отражает преимущества нашей страны в процессе интеграции в Европейский Союз, развитие инновационного бизнеса, потенциал обучения и предлагает ряд мер, которые будут способствовать достижению целей Соглашения по этим вопросам.

Ключевые слова: ассоциация, инновации, интеллект, образование, управление, эффективность